

Творці національної культури в кіногалереї Жанни Бебешко

Жанна Бебешко і соліст Київського Національного театру опери та балету Анатолій Кочерга. 2006.

Режисерка Жанна Бебешко. 1990.

Лариса Брюховецька

Талановитим музикантам, співакам, диригентам в усі часи не бракувало шани і поклоніння. Адже нев'яуча краса музичної класики – це підтримка духу, заряд енергії, естетична насолода. Та є особи, що, вважаючи себе авангардом суспільства, нав'язують суспільству субкультуру, епатажні одноденки. Саме це продемонстрував новий склад Комітету Національної премії імені Тараса Шевченка, нагородивши цією премією режисера без мистецької освіти за постановку нібито опери, доступної дуже вузькому колу «посвячених». Класика сама себе не може оборонити, її творці давно вже в кращому зі світів, але музичних шедеврів потребують численні шанувальники. Для того, щоб це середовище розширювалося, щоб класика ставала доступнішою, працюють популяризатори класичної музики. І маємо дякувати за це музичним редакторам радіо й телебачення, кінематографістам, які фіксували найкращі взірці виконавського класу. Цей багаж сьогодні зберігається у фондах. Та є люди, які і нині, в умовах культурної деградації суспільства, використовують найменшу нагоду, аби популяризувати класику у виконанні ушлюблених музикантів. Жанна Іванівна Бебешко – одна з тих, хто популяризує на високому рівні. За її активної участі вийшло багато передач і фільмів про талановитих українських співаків, диригентів, самостійних режисерських робіт (хоча світом музики коло її зацікавлень не обмежується). Вона виношує плани увічнити тих, кого ще не встигла і хто на це заслуговує. Її невичерпна енергія вселяє віру, що витіснити класичну музику не вдасться, бо її противники безсилі проти істинного захоплення і справжньої любові. Жанна Бебешко народилася в Києві. Ще в дитсадку вихователька сказала її мамі, щоб віддала дитину в музичну школу. Після музичної школи ім. Миколи Лисенка дівчина вступила в консерваторію на диригентський, закінчила й хотіла продовжити навчання на диригентському симфонічному, та педагог розрадив: «Жанно, в тебе все є, але немає оркестру. Мінняй професію». Режисер Будинку звукозапису Аркадій Белозьоров порекомендував їй на

Жанна Бебешко – сценарист, телережисер, музичний редактор. Закінчила Київську консерваторію по класу диригування і Вищі курси телережисерів (Москва). Працювала музичним редактором і сценаристом на Українському телебаченні, музичним редактором, сценаристом і режисером на студії «Укртелефільм», ставила фільми на каналі ДТРК «Культура». Фільми: «Служу кібернетиці» (2012) у двох частинах про члена-кореспондента НАНУ за спеціальністю «обчислювальна техніка» Бориса Малиновського, «Під покровом Софії Київської. Людмила Мешкова». Брала участь у створенні фільмів про майстрів музичного мистецтва «Анатолій Солов'яненко: на сцені і поза сценою», «Євгенія Мірошниченко». Режисер і сценарист фільмів: «Гізела Ципола», «Диригент Стефан Турчак», «Маєстро Володимир Кожухар», «Романтик XX століття. Веніамін Тольба» (2012), «Танцівниця від Бога. Олена Філіп'єва» (2013), «Тріумф і трагедія таланту. Михайло Гришко» (2016), «Доки співаю – живу. Діана Петриненко» (2017), «Україно, в тобі моє коріння. Людмила Монастирська» (2019) та ін.

телебачення, в музичну редакцію, де вона почала працювати музичним редактором. Її компетентність оцінили, й разом з головним режисером Олександром Казневським вона готувала урядові концерти, святкові передачі-вогники. Згодом стала старшим редактором і відповідальним секретарем – їй доводилося збирати по десять-дванадцять погоджувальних підписів для музичних програм, бігати по відповідних інстанціях за ними. Та все ж з теплотою згадує ту музичну сім'ю. Паралельно готувала передачі, а в музичному училищі викладала диригування. Гендиректор УТ Власов навчив писати сценарії. Коли виник відділ координації, координувала редакції Львова, Дніпра, Одеси, Запоріжжя. Особливо пам'ятною для неї, редактора і сценариста, була одна з новорічних передач з участю Євгенії Мірошниченко й Анатолія Солов'яненка, що увійшла до золотого фонду УТ.

1980 року, коли вже на повну силу працювала студія «Укртелефільм», Жанну Бебешку перевели туди. Перший фільм як автора сценарію і співрежисера був про Андрія Яковича Штогаренка, працювала над операми («Наймичка» Михайла Вериківського, що вийшла під назвою

«Спокута», знімали в Музеї просто неба в Пирогові, «Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського режисера Ігоря Суярка, знімали в Переяслав-Хмельницькому, Солов'яненко виконав партію Андрія). Головним двигуном таких фільмів є музичний редактор: Жанна Іванівна суворо стежила за якістю запису фонограми. «Ці опери мали успіх, – каже вона, – їх не розмагнітили, вони є. Втім, знайти їх на “Укртелефільмі” практично неможливо – така безгосподарність!».

Із Жанною Іванівною як музичним редактором прагнули працювати усі режисери. До цього періоду належать такі роботи, як «Романси Чайковського Лідії Забілястої», «ВІА “Заграва” з Коломиї». Аби мати офіційний статус режисера, 1991 року вона їде на піврічні Всесоюзні курси підвищення кваліфікації режисерів. Керівник курсів, подивившись її фільм про Лідію Забілясту, запитав: «Чого ви приїхали?». Вона відповіла: «Хочу все знати». І це була правда, адже саме це бажання сприяло її професійному росту. Вже в статусі режисера на «Укртелефільмі» разом з Олегом Біймою 1991 року працювала над фільмом «Анатолій Солов'яненко. На сцені і поза сценою». Йї вдалося розшукати твір, який ще ніколи не звучав, – романс на вірші Гумільова: він звучить у стрічці. З великим артистизмом зіграли Солов'яненко і Гізела Ципола дует з опери П'єтро Масканьї «Сільська честь». Фільм зворушує розповіддю не тільки про творчість, а й про Донеччину (зняли хату, де минуло дитинство співака), згадкою про вчителя Коробейченка, є знімки з Італії, де видатний тенор стажувався і працював у театрі «Ла Скала». Але настрої героя журливі: інтерес до опери в Україні спадає, майбутнє – невизначене.

У 1980-х на всесвітньому конкурсі вокалістів ім. Глінки, де головою журі була Ірина Архіпова, солістка Київської опери Гізела Ципола одержала головний приз. Жанна Бебешко знімає телефільм про молоду співачку, яка для нього за короткий час записала в студії звукозапису дев'ять арій з класичних опер. Услід за цим – фільм, присвячений геніальному диригентові Стефану Турчаку, що передчасно пішов від нас. Фільм-балет «Ольга» Євгена Станковича знімали вже на відео, вперше було задіяно спецефекти, консультантом запросили відомого вченого Дмитра Лихачова. Але показали раз – і куди зникла та стрічка, невідомо.

Не без усмішки згадує Жанна Бебешко співпрацю з Євгеном Догою, якому студія замовила музику для двосерійної стрічки «Далекий голос зозулі». Для запису їй дали оркестр під орудою Володимира Кожухаря – за чотири дні все мало бути готове. Дога каже: «Зачиніть мене на чотири дні в номері, тільки приносьте їжу». І він вклався в термін. Працювала вона з Іваном Карабицем, Валентином Сільвестровим, Євгеном Станковичем («Украдене щастя»). Могла порозумітися з композиторами і ретельно стежила, щоб звукорежисери записували чисто і професійно. В інтерв'ю 1995 року зафіксовані її здобутки: «На студії “Вежа” (у складі “Укртелефільму”) ще два роки тому я запропонувала серію відеофільмів “Ностальгія”. Зробила

зі своїми колегами близько двох десятків передач, по 30 хвилин кожна. Серед них – про видатного нашого співака Михайла Донця, безневинно розстріляного чекістами, про капелу бандуристів з Детройта (США), митрополита Липківського, долю співачки Ірини Савенко, про організатора і натхненника створення цілої скульптурної шевченкіани в різних країнах світу Василя Іваницького... Чимало цікавих стрічок ми зробили разом з Людмилою Михалевич, яка колись працювала на студії науково-популярних фільмів. Всією працею мені праглося розказати про нашу духовність, про те, якими ми були і є насправді. І, здається, дещо вдалося. Ностальгія – повернення, біль. Отож ми й прагли повернути високоморальні начала культури нашого народу, що були потоптані протягом віків і які не повинні загинути»¹.

Та саме тоді, в середині 1990-х, виробництво на студії згортається. Жанна Бебешко стає безробітною – коштів на нові телестрічки не було. Якийсь час працювала в балетній академії Альбіни Кальченко. А з 2003 року знову опинилася в рідній стихії: почала працювати режисером на каналі ДТРК «Культура». Стала головним режисером і заввідділом художніх програм. У штаті було небагато працівників, але всі досвідчені й продуктивні. Передачі сприймалися як повноцінні фільми. Встигала писати сценарії, безпосередньо контактувала з героями.

1912 року Жанна Бебешко зняла стрічку «Романтик ХХ століття» про диригента Київської опери і засновника оперної студії при Київській консерваторії Веніаміна Тольбу. Його син – Володимир Тольба – працював у Бориса Патона і дружив із Дмитром, онуком Михайла Гришка. Тож саме Володимир і порадив їй: зробіть фільм про соліста опери Гришка. Було важко, пам'ятала його тільки як виконавця головної ролі в «Богдані Хмельницькому». Де брати матеріали? Та співпраця з онуком, який про діда збирав усе, дала добрі плоди. Фонограми із записами партій у виконанні знаменитого баритона купували в Державному архіві кінофотофонодокументів на Солом'янці. На каналі «Культура» на цей фільм дали буквально копії. Дмитро оплатив архів. Жанна Іванівна згадує враження Миколи Сядристого, відомого українського майстра мікромініатюри, якому фільм дуже сподобався. Він сказав: «Я плакав. Це фільм про мене».

Невтомна режисерка рада, що знімала наших корифеїв. Та 2016 року, саме в процесі роботи над фільмом «Тріумф і трагедія таланту. Михайло Гришко», її, як і багатьох інших самовідданих колег, відправляють на пенсію. Але, при втрату місця роботи, вона продовжувала знімати.

Жанна Іванівна Бебешко – з тої породи людей, які випромінюють творчу енергію, це її природний стан. Тільки у цьому випадку – енергія подвійної сили, що йде від двох потужних мистецтв – музики і кіно. В цих мистецтвах вона працює все життя, про що засвідчує галерея екранних портретів наших музичних знаменитостей. Вони у слави-

¹ «Ми ще живі, рідна державо». Інтерв'ю з Жанною Бебешко // Сільське життя. – 1995, 28 грудня.

ли своїм співом Україну, їхня виконавська майстерність полонила шанувальників опери. До співаків слід додати диригентів – Веніаміна Тольбу, Стефана Турчака, Льва Венедиктова, Володимира Кожухаря. Те, що здобутки Національної опери України ім. Т. Шевченка не зникли в круговерті часу і мінливої моди, заслуга і Жанны Бебешко – вона записувала її репертуар.

...Вона не стала диригентом, хоча з її наполегливістю цілком могла б реалізуватися в цій непростій професії, та не слід жалкувати – її місія не менш важлива. Завдяки їй маємо закарбовану на плівці і в цифровому форматі музичну класику, що означає: це надбання буде доступне і майбутнім поколінням. Гізела Ципола, котра живе на Закарпатті в своєму будинку і доглядає виноград, пише їй: «Жанно, якби не ти, мене б уже всі забули». А хіба не через байдужість нашої влади до мистецтва, до справи їхнього життя передчасно пішли з життя такі знаменитості, як Анатолій Солов'яненко і Євгенія Мірошниченко? А хіба не через жадобу до матеріального збагачення політичної «еліти» витіснялося на маргінес високе мистецтво? Ще в 1995 році Жанна Бебешко говорила: «Як не дивно, у владних структурах є "діячі", яких аж ніяк не назвеш будівничими Української держави». Цього (і не тільки цього) голосу влада не почула. Залишається тільки дивуватися стійкості наших творців культури, які всупереч несприятливим обставинам продовжують творити...

Жанну Бебешко люблять і шанують у музичному середовищі, адже у її фільмах, окрім високого професіоналізму, панує атмосфера добра, приязні, про героя неодмінно згадують шляхетно, з любов'ю. Марно шукати в них щось скандальне, вони пронизані теплом і шаною до талантів.

А спільне для всіх головних персонажів висловила Діана Петриненко: «Поки співаю – живу». Фільм під цією назвою зворушливий, викликає ностальгію за чарівним голосом співачки, якого сьогодні не почути ні по радіо, ні по телебаченню. А як захоплено про неї говорять Анатолій Мокренко, Борис Олійник! Таких слів далеко не кожен може заслжити, і респект Жанні Іванівні, яка їх зафіксувала. І зняла саму Діану Петриненко вже в досить літньому віці (співачка з гумором згадує перед камерою прожите).

Жанна Бебешко обирає обраних музикою. Такою є талановита учениця Діани Петриненко Людмила Монастирська. Її партія в опері «Аїда» полонила американських меломанів і визнана найкращою Аїдою у світі. Тепер вона є солісткою не тільки Національної опери України, а й Міланського оперного театру «Ла Скала». Її голос наповнює душу, полонить. Навіть таку, загальновідому народну пісню, як «Чорні очка, як терен», вона своїм оксамитовим, багатющим голосом перетворює на пісенний шедевр. Співачка, яку високо цінують на Заході, безмежно любить Україну, тож назва стрічки, їй присвяченої, «Україно, в тобі моє коріння» закономірна.

Переважну більшість робіт Жанны Бебешко можна знайти в мережі. Збагачаймось.

Творча енергія Леоніда Осики

З нагоди 80-річчя з дня народження

Лариса Брюховецька

Леонід Осика і Василь Симчич під час зйомок фільму «Захар Беркут». Кіностудія ім. О. Довженка, 1972.

За зовнішньої непримітності, він був розумний і своїми аргументами, приправленими іронією та самоіронією, переконував. Був енергійний, наступальний, дотепний, умів влучно сказати, і його гострих і влучних слів побоювались. Тодішній редактор кіностудії ім. Довженка Віталій Юрченко згадував: «Леонід Осика <...> був відомий в кінематографічному середовищі як великий спеціаліст у галузі дискусій. Його улюблений полемічний прийом полягав у тому, що, якщо йому якийсь сценарій подобався, а комусь не подобався, то Осика заявляв, що всі ми розучилися радіти появи прекрасних і видатних зразків драматургії. І коли недосвідчений опонент заперечував, що радіти особливо немає чому, то Осика переконливо і дохідливо пояснював особисто йому, що саме в даному сценарії повинно подобатися кожному, хто хоч щось розуміє в мистецтві кіно. Після цього опонент ще довго радів будь-якому сценарію, який потрапляв йому до рук»¹. Викликав у людей прихильність. Незважаючи на те, що був владною людиною, підкорював собі людей по-хорошому і безболісно, так, що їм навіть приємно було потрапляти до нього в залежність. Відразу міг знайти потрібний тон, у сенсі – стати з ким завгодно «на коротку ногу».

Як режисер формувався під впливом фільмів неореалізму – вони вийшли на екран тоді, коли він навчався в художньому училищі в Одесі. Враження від них накладалося на особисте, пережите в пору повоєнного дитинства... Риси

¹ Юрченко В. Спогад про трьох мудреців, або Уроки «Білого птаха...» // Кіно-Театр. – 1999. – № 2.